

نقش حرمت خود و مؤلفه‌های تنها‌یی در پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی

محمود نجفی^۱

غلامرضا دهشیری^۲

منصوره شیخی^۳

سولماز دیبری^۴

تاریخ وصول: ۹۰/۳/۲۸ تاریخ پذیرش: ۹۰/۱۰/۱۰

چکیده

هدف از پژوهش حاضر تعیین نقش حرمت خود و مؤلفه‌های تنها‌یی در پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی دانش آموزان بود. نمونه پژوهش شامل ۲۸۱ نفر (۱۴۱ پسر و ۱۴۰ دختر) بود که با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی خوشای انتخاب شدند و به مقیاس تنها‌یی و حرمت خود کوپر اسمیت پاسخ دادند. نتایج نشان داد که حرمت خود و احساس تنها‌یی نقش معنی‌داری در پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی دارند. همچنین بین حرمت خود و احساس تنها‌یی ارتباط منفی و معنی‌داری مشاهده شد. یافته دیگر پژوهش این بود که میانگین نمرات احساس تنها‌یی و نشانه‌های عاطفی احساس تنها‌یی دختران به طور معنی‌داری بیشتر از پسران بود. این یافته‌ها

Najafy2001ir@yahoo.com

۱- استادیار دانشگاه سمنان

۲- استادیار دانشگاه آزاد اسلامی واحد بوئین زهرا

۳- دکترای روانشناسی تربیتی

۴- دانشجوی دکترای روانشناسی تربیتی دانشگاه تبریز

بیانگر نقش و اهمیت نیاز حرمت خود به عنوان مسیری بالقوه در کمک به دانش آموزان برای مقابله با تجارت تنهایی اجتماعی- عاطفی و پیشرفت تحصیلی است.

واژگان کلیدی: حرمت خود، احساس تنهایی، پیشرفت تحصیلی.

مقدمه

خود از محدود مفاهیم مورد علاقه تمامی انسان‌هاست و بررسی آن تحت عنوانین متفاوتی مانند آگاهی نسبت به خود، هدایت خود^۱، تحقق خود^۲، حرمت خود^۳ انجام شده است. در این بین مفهوم حرمت خود بنیادی‌ترین مفهومی است که زمینه اصلی پژوهش‌ها را به خود اختصاص داده است (لیندنفیلد^۴، ۱۹۹۹ / ۱۳۸۵). براون^۵ و همکاران (۲۰۰۱) نیز از حرمت خود به عنوان یکی از مهمترین و پرکاربردترین سازه‌های روان‌شناختی مورد توجه روان‌شناسی یاد می‌کنند. پژوهش‌های متعدد نشان داده‌اند که خودآگاهی و حرمت خود شاخص‌های اساسی توانمندی‌ها وضعف‌های هر انسانی است (ولف و همکاران، ۲۰۰۱، به نقل از ترقی جاه، ۱۳۸۶). ارزیابی مثبت از خود یکی از پیش‌بینی کننده‌های مهم سلامت و میزان سازگاری و انطباق هر فرد با محیط اجتماعی و عاملی قدرتمند برعلیه خطرات اجتماعی در جوانان است (فورزی و نات، ۲۰۰۳، به نقل از ترقی جاه، ۱۳۸۶). تفردى و ساوان^۶ (۲۰۰۱) بعد اصلی تشکیل دهنده حرمت خود را در چارچوب دو مؤلفه احترام و علاقه‌مندی قابل تمایز می‌دانند. این محققان نشان داده‌اند که حرمت خود کلی در دو سطح صلاحیت خود و علاقه به خود تمایز می‌شود. صلاحیت خود نوعی تجربه شخصی ارزشمند است که در آن فرد خود را عامل عمل احساس می‌کند. علاقه به خود به عنوان بعد دیگر حرمت خود نیز شرایط تجربه مفیدی را برای فرد به

---

1. self-awareness
2. self- verification
3. self- esteem
4. Lindenfield
5. Brown
6. Tafarodi & Sawan

عنوان یک موجود اجتماعی فراهم می‌آورد. حرمت خود آسیب دیده تحمل شرایط دشوار زندگی روزمره را غیر ممکن می‌سازد و پیامدهای روانی و جسمانی زیادی به بار می‌آورد. وارسی‌های انجام شده در مورد حرمت خود نقش ویژه آن را در رفتار آدمی باز گشوده است. این مطالعات گاه زمینه‌های تحصیلی، گاه شغلی، آسیب شناختی و گاه مستقیماً مسأله سلامت را در بر گرفته‌اند. مسر^۱ (۲۰۰۱) اشاره دارد که شواهدی از نقصان حرمت خود یا حرمت خود پایین در افرادی که نیازمند یاری روان درمانگرند دیده می‌شود. پوپ^۲، مک هال و کرای هد (ترجمه تجلی، ۱۳۷۳) و همکارانش اشاره دارند که حرمت خود مثبت عامل مهمی در سازگاری اجتماعی-عاطفی است. افراد با سطوح بالای حرمت خود می‌کوشند تا احساس ارزشمندی خود را به وسیله احراز کیفیت‌های با ارزش اجتماعی حفظ کنند و خواستار موفقیت اند (براون و همکاران، ۲۰۰۱). در ادبیات پژوهشی بر ارتباط حرمت خود با عملکرد تحصیلی، موفقیت شغلی، افت تحصیلی، رفتارهای ضد اجتماعی روابط بین فردی و سلامت روانی، افسردگی، خودکشی، تصمیم گیری اخلاقی تأکید شده است و پژوهشگران بر تأثیر حرمت خود بر تمامی موارد ذکر شده توافق دارند و به عنوان یک عامل مهم در سلامت روانی افراد خصوصاً جوانان مد نظر قرار می‌دهند (فراقر و همکاران، ۲۰۰۵؛ نلسون و همکاران، ۲۰۰۶؛ هریس و همکاران، ۲۰۰۷؛ پسی، ۲۰۰۶، به نقل از ترقی جاه، ۱۳۸۶). در این حوزه یکی از متغیرهایی که اخیراً پژوهش‌های زیادی را به خود اختصاص داده است احساس تنها‌بی است. تنها‌بی یکی از تجارب معمول دوره نوجوانی است (بارگ^۳ و همکاران، ۱۹۹۳). میشلا^۴ و همکاران (۱۹۸۲) تنها‌بی را احساس ناخوشایندی می‌دانند که در نتیجه کاستی در شبکه روابط اجتماعی فرد به صورت کمی و کیفی و عدم دسترسی به روابط نزدیک و مطلوب با دیگران به وجود می‌آید. طبق دیدگاه شناختی نگرش‌های بد کار کرد مثل ترس از طرد در روابط میان

1. Messer

2. Pope

3. Barge

4. Michela

فردی، احساس عدم اطمینان از خود و در تنهايی نقش دارند (مور^۱ و همکاران، ۲۰۰۴). گزارش‌ها حاکی از آن است که بیش از ۶۶ درصد از دانشآموزان راهنمایی و دبیرستانی از تنهايی به عنوان مشکلی مهم یاد کرده اند (کلب و همکاران، ۱۹۹۵). برای بسیاری از نوجوانان تنهايی ناشی از مشکلات مربوط به مدرسه، دوستان و همسالان، و خانواده می‌تواند به مشکلات جدی تری نظیر افسردگی، ایده خودکشی و خشونت منجر شود (کوئینگ^۲ و همکاران، ۱۹۹۴؛ کلب و همکاران، ۱۹۹۵). بررسی‌ها نشان داده نوجوانانی که دارای حرمت خود بالاتری بوده اند الکل کمتری مصرف می‌کرده‌اند و این امر در طی دوره زمانی نیز مشاهده شده است (گرارد^۳ و همکاران، ۲۰۰۰). مک وايتر^۴ و همکاران (۲۰۰۲) بین حرمت خود پایین با تنهايی اجتماعی و عاطفی در نوجوانان در معرض مشکلات روان‌شناسخی رابطه معنادار یافته‌ند. چانی^۵ (۲۰۰۸)، هرمان (۲۰۰۱)، مکوایتر (۱۹۹۷) هاینز^۶ و همکاران (۱۹۹۳) و جکسون و کوران (۱۹۹۱) نیز بین حرمت خود و تنهايی رابطه منفی معنادار یافته‌ند. به عبارتی سطوح بالاتر حرمت خود با سطوح بالای تنهايی مرتبط بود. آرو و ارونن^۷ (۱۹۹۷)، به نقل از هرمن^۸ (۲۰۰۵) در یک مطالعه طولی در یافته‌ند که حرمت خود پیش‌بینی کننده قوی تنهايی است و رابطه این دو متغیر در طول زمان ثابت است. مهمتر این که بین این دو رابطه علی وجود دارد یعنی زمانی که آزمودنی‌ها روابط دوستانه خود را محدود کردند حرمت خود پیش‌بینی کننده تنهايی بود.

همچنین تحقیقات انجام شده حاکی از آن است که احساس تنهايی با عملکرد تحصیلی ضعیف مرتبط است به عبارتی هر چه سطح تنهايی افزایش یابد پیشرفت تحصیل کاهش می‌یابد

1. Moor
2. Koeing
3. Gerrard
4. McWhirter
5. Chaney
6. Haines
7. Aro & Eronen
8. Herman

(آشر و پاکویت^۱، ۲۰۰۳؛ دمیر و تاران^۲، ۲۰۰۱؛ روتبرگ^۳، ۱۹۹۹؛ روتبرگ و موریسن^۴، ۱۹۹۳). برخی تحقیقات نیز حاکی از رابطه معنادار تنها‌بی، انزوای اجتماعی و خطر ترک تحصیل به خصوص برای نوجوانانی است که در مدرسه و اجتماع حس تعلق پذیری ندارند (لویت^۵ و همکاران، ۱۹۹۴؛ پرتی^۶ و همکاران، ۱۹۹۴). دانش آموزانی که احساس تنها‌بی می‌کنند کمتر احتمال دارد که در جستجو و دریافت راهنمایی در مدارس باشند و در نتیجه دچار افت تحصیلی می‌شوند (پاترسون^۷ و همکاران ۱۹۸۹). در مجموع تنها‌بی با مشکلات روانی-اجتماعی (نظیر حرمت خود پایین، شایستگی پایین، تعاملات اجتماعی ضعیف)، سلامت روانی (نظیر اضطراب، افسردگی، رفتارهای خودکشی)، سلامت جسمانی (نظیر عملکرد ایمنی و مشکلات خواب) و پیشرفت تحصیلی مرتبط است (هنریچ و گالونی^۸، ۲۰۰۶). تمهیدات یاد شده در عبارت‌های پیشین، هم در گستره‌های نظری و هم در جنبه‌های پژوهشی، بیانگر نقش و ارتباط حرمت خود با دیگر متغیرهای عاطفی و شناختی است. از طرفی وضعیت زندگی اجتماعی امروزی که در جهت فردیت هر چه بیشتر است، افراد را در معرض احساس تنها‌بی بیشتری قرار داده و به این حالت روانی می‌افزاید و به ویژه در جوامع رو به رشد اهمیت بیشتری می‌یابد. این امر و تأثیر عمیق حرمت خود بر شخصیت و روابط اجتماعی و به تبع آن سلامت روانی، دلمشغولی‌های پژوهش کنونی را رقم زده و بدین خاطر به وارسی ارتباط و مقایسه متغیرهای حرمت خود، احساس تنها‌بی و پیشرفت تحصیلی با توجه به جنس و نقش حرمت خود و مؤلفه‌های احساس تنها‌بی برداخته‌ایم. زیرا حرمت خود به شکل بالقوه متغیر مهمی برای سرند کردن مشکلات سازش یافته‌گی اجتماعی است که آنها نیز به نوبه خود

-
1. Asher & Paquette
  2. Demir & Tarhan.
  3. Rotenberg
  4. Morrisson
  5. Levitt
  6. Pretty
  7. Patterson
  8. Henrich & Gullone

زاییده مشکلات سلامت روان هستند و بررسی تغیرات حرمت خود به خاطر جنبه‌های متنوع و نیز طراحی برنامه‌های درمانی از اهمیت بخوردار است (باگلی و مالیک^۱، ۲۰۰۱) و البته همه این‌ها موید این نکته‌اند که سلامت روان بیشتر با حرمت خود بالا و تنها‌یی کمتر مرتبط است (آگلی^۲ و همکاران، ۲۰۰۱).

روش

جامعه آماری پژوهش حاضر شامل کلیه دانش‌آموزان پیش دانشگاهی شهر تهران بود که در سال تحصیلی ۸۷-۸۶ در یکی از مراکز پیش دانشگاهی این شهر مشغول به تحصیل بودند. از جامعه فوق نمونه‌ای به حجم ۲۸۱ نفر با استفاده از روش نمونه گیری تصادفی خوش‌ای انتخاب شدند که از بین آنها ۱۴۱ نفر پسر و ۱۴۰ نفر دختر بودند. بدین صورت که ابتدا از مناطق آموزش و پرورش شهر تهران به طور تصادفی ۴ منطقه انتخاب شد. سپس از بین مراکز پیش دانشگاهی هر منطقه به طور تصادفی یک مرکز دخترانه و یک مرکز پسرانه انتخاب شد (جمعاً ۸ مرکز). در مرحله بعد از بین کلاس‌های موجود در هر مرکز به طور تصادفی ۲ کلاس انتخاب شد (معملاً ۱۶ کلاس) و از بین دانش‌آموزان هر کلاس به طور تصادفی ۱۸ نفر انتخاب شدند. دامنه سنی آزمودنی‌ها بین ۱۶ تا ۱۹ سال با میانگین ۱۷/۳۳ و انحراف استاندارد ۰/۹۲ بود.

ابزار

۱- مقیاس احساس تنها‌یی: این مقیاس توسط دهشیری و همکاران (۱۳۸۶) ساخته شده است و شامل ۳۸ سؤال با مقیاس لیکرت ۵ درجه‌ای خیلی زیاد تا خیلی کم است. ضریب پایایی مقیاس با استفاده از روش آلفای کرونباخ و بازآزمایی به ترتیب برابر با ۰/۹۱ و ۰/۸۳ گزارش شده است. همچنین ضریب روایی همگرای مقیاس از طریق همبستگی با مقیاس احساس تنها‌یی UCLA و پرسشنامه افسردگی بک برابر با ۰/۶۰ و ۰/۵۶ بود. روایی سازه مقیاس نیز از طریق

1. Bagley & Mallick
2. Augelli

تحلیل عاملی اکتشافی مورد تایید قرار گرفته است. پایابی کلی این مقیاس در پژوهش حاضر با استفاده از روش آلفای کرونباخ $\alpha = 0.90$ به دست آمد. همچنین پایابی خرده مقیاس‌های تنها‌بی ناشی از ارتباط با دوستان و نشانه‌های عاطفی احساس تنها‌بی به ترتیب برابر با 0.88 ، 0.86 و 0.78 محاسبه شد.

۲- پرسشنامه حرمت خود کوپر اسمیت: این پرسشنامه دارای ۵۸ ماده است و به صورت صفر و یک نمره گذاری می‌شود. به این صورت که ماده‌های دارای پاسخ منفی، صفر می‌گیرند و بقیه ماده‌ها به صورت معکوس نمره گذاری می‌شود. یعنی پاسخ منفی نمره یک و پاسخ مثبت صفر می‌گیرد. بدیهی است که حداقل نمره‌ای که یک فرد ممکن است اخذ کند صفر و حداًکثر 50 خواهد بود. بر اساس تحقیقات متعدد ویژگی‌های روانسنجی این پرسشنامه تایید شده است (فیشر و ببر، ۱۹۹۰؛ کوپر اسمیت، ۱۹۹۰؛ هردو به نقل از سلیمی، ۱۳۷۶). پایابی آن در دانشجویان $85/0$ و در دانش آموزان بیش از $85/0$ گزارش شده است. بنابراین این پرسشنامه از خصوصیات روانسنجی بالایی برخوردار است (عبدالهزاد، ۱۳۷۵)، به نقل از شریفی در آمدی، (۱۳۸۴). در پژوهش حاضر آلفای کرونباخ این مقیاس 0.88 به دست آمده است. از معدل کتبی به عنوان شاخص پیشرفت تحصیلی استفاده شد.

یافته‌ها

به منظور بررسی رابطه حرمت خود و احساس تنها‌بی با پیشرفت تحصیلی از ضریب همبستگی پرسون استفاده شد و جهت تعیین نقش حرمت خود و احساس تنها‌بی در پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی از تحلیل رگرسیون گام به گام استفاده شد. در جدول ۱ ماتریس همبستگی بین متغیرهای پژوهش ارائه شده است.

جدول ۱. ماتریس همبستگی بین متغیرهای پژوهش

متغیرها	۱	۲	۳	۴	۵	۶
۱- حرمت خود	۱					
۲- احساس تنهایی کل		۱	-۰/۵۳ *			
۳- احساس تنهایی ناشی از ارتباط با دوستان			۱	۰/۷۱ *	-۰/۴۷ *	
۴- احساس تنهایی ناشی از ارتباط با خانواده				۱	۰/۴۱	۰/۸۸ *
۵- نشانه‌های عاطفی احساس تنهایی					۱	۰/۴۰ *
۶- پیشرفت تحصیلی						۱

$$P < 0.001^*$$

چنانچه از جدول مشاهده می‌شود بین حرمت خود و پیشرفت تحصیلی ارتباط مثبت و معناداری وجود دارد ($r = 0.42, P < 0.001$). بین نمره کل احساس تنهایی با پیشرفت تحصیلی نیز ارتباط منفی و معناداری وجود دارد ($r = -0.37, P < 0.001$). همچنین ارتباط پیشرفت تحصیلی با مؤلفه‌های احساس تنهایی شامل احساس تنهایی ناشی از ارتباط با دوستان ($r = -0.34, P < 0.001$), احساس تنهایی ناشی از ارتباط با خانواده ($r = -0.20, P < 0.001$) و نشانه‌های عاطفی احساس تنهایی ($r = -0.29, P < 0.001$) منفی و معنی دار است.

به منظور تعیین نقش حرمت خود و نمره کل احساس تنهایی در پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی از رگرسیون گام به گام استفاده شد که نتایج آن در جدول ۲ آورده شده است.

نقش حرمت خود و مؤلفه‌های تنهایی در پیش‌بینی پیشرفت... □□□□

جدول ۲. نتایج رگرسیون گام به گام پیشرفت تحصیلی از روی حرمت خود و احساس تنهایی

خطای استانداردبرآوردها	R^2	R	β	B	متغیرها	گام
۱/۷۱	.۰/۱۸	.۰/۴۲*	.۰/۴۲	.۰/۱۱ *	حترم خود	اول
۱/۶۸	.۰/۲۱	.۰/۴۵*	.۰/۳۲	.۰/۰۸ *	حترم خود	دوم
			-.۰/۲۰	-.۰/۰۲ *	احساس تنهایی	

$P < .001^*$

چنانچه از جدول مشاهده می‌شو در گام اول متغیر حرمت خود وارد معادله رگرسیون شده است. این متغیر به تنهایی ۱۸ درصد از واریانس پیشرفت تحصیلی را تبیین می‌کند ($R = .0/42$). در گام دوم متغیر احساس تنهایی نیز وارد معادله شده است. با ورود این متغیر ضریب تعیین ۳ درصد افزایش یافته است و این دو متغیر در مجموع ۲۱ درصد از واریانس پیشرفت تحصیلی را تبیین می‌کنند. همان‌گونه که مشاهده شد احساس تنهایی نیز نقش معنی داری در پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی دارد.

در جدول ۳ نتایج تحلیل رگرسیون گام به گام برای بررسی نقش مؤلفه‌های احساس تنهایی در پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی ارائه شده است.

جدول ۳. نتایج رگرسیون گام به گام پیشرفت تحصیلی از روی مؤلفه‌های احساس تنهایی

خطای استانداردبرآوردها	R^2	R	β	B	متغیرها	گام
۱/۷۷	.۰/۱۲	.۰/۳۴*	-.۰/۳۴	-.۰/۰۶ *	احساس تنهایی ناشی از ارتباط با خانواده	اول
۱/۷۵	.۰/۱۴	.۰/۳۷*	-.۰/۲۶	-.۰/۰۴*	احساس تنهایی ناشی از ارتباط با خانواده	دوم
			-.۰/۱۷	-.۰/۰۶ *	نشانه‌های عاطفی احساس تنهایی	

$P < .001^*$

چنانچه از جدول مشاهده می‌شود در گام اول متغیر احساس تنهایی ناشی از ارتباط با خانواده وارد معادله رگرسیون شده است به طوری که ۱۲ درصد از واریانس متغیر پیشرفت تحصیلی را تبیین می‌کند ($R = .0/34$) در گام دوم با وارد شدن متغیر نشانه‌های عاطفی احساس

نهایی ضریب تعیین ۲ در صد افزایش یافته است ($R=0.14$) متغیر احساس تنهايی ناشی از روابط با دوستان نقش معنی داری در پیش بینی پیشرفت تحصیلی نداشته است و بنابراین وارد معادله نشده است.

به منظور مقایسه نمرات احساس تنهايی و حرمت خود در بین دختران و پسران از آزمون t مستقل استفاده شد که نتایج آن در جدول ۴ ارائه شده است.

جدول ۴. نتایج آزمون t برای مقایسه احساس تنهايی و حرمت خود بین دو جنس

متغیرها	جنسيت	ميانگين	انحراف استاندارد	t	df	سطح معنی داری
احساس تنهايی کل	پسر	۵۵/۵۱	۱۷/۶۴	۱/۹۷	۲۷۹	۰/۰۵
	دختر	۵۹/۸۷	۱۹/۵۲			
احساس تنهايی ناشی از خانواده	پسر	۱۹/۷۶	۱۰/۲۱	۱/۰۱	۲۷۹	۰/۳۱
	دختر	۲۱/۰۹	۱۱/۶۴			
احساس تنهايی ناشی از ارتباط با دوستان	پسر	۲۳/۲۳	۶/۸۱	۱/۸۵	۲۷۹	۰/۰۷
	دختر	۲۴/۷۷	۷/۰۹			
نشانه‌های عاطفی احساس تنهايی	پسر	۱۲/۵۵	۵/۶۳	۲/۰۵	۲۷۹	۰/۰۴
	دختر	۱۳/۹۴	۵/۹۳			
حرمت خود	پسر	۳۳/۲۲	۶/۵۲	۱/۳۳	۲۷۹	۰/۱۹
	دختر	۳۲/۰۸	۷/۸۵			

چنانچه از جدول مشاهده می شود بین دختران و پسران در نمره کل احساس تنهايی تفاوت معنی داری وجود دارد $[T(279)=1/97, P<0.05]$. بدین صورت که ميانگين احساس تنهايی دختران بيشتر از پسران است. همچنين در مؤلفه نشانه‌های عاطفی احساس تنهايی ميانگين نمرات دختران به طور معنی داری بيشتر از پسران است $[T(279)=1/97, P<0.05]$. در سایر متغیرها تفاوت معنی داری بین دو جنس وجود ندارد.

بحث و نتیجه گیری

پژوهش حاضر با هدف بررسی رابطه حرمت خود با احساس تنها‌بی و پیشرفت تحصیلی انجام شد. نتایج پژوهش نشان داد که حرمت خود با احساس تنها‌بی رابطه منفی معنادار و با پیشرفت تحصیلی رابطه مثبت معنادار دارد. همچنین بین احساس تنها‌بی و مؤلفه‌های آن با پیشرفت تحصیلی ارتباط منفی و معناداری مشاهده شد. نتایج تحلیل رگرسیون نشان داد که حرمت خود و احساس تنها‌بی نقش معنی‌داری در پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی دارند. این یافته که حرمت خود نقش مهمی در پیشرفت تحصیلی دارد با تحقیقات حسینی و همکاران (۱۳۸۶)، غباری بناب و حجازی (۱۳۸۶) و آلوز^۱ و همکاران (۲۰۰۶) همسو است. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که حرمت خود عامل مهمی در پیشرفت تحصیلی است. به نظر می‌رسد ارتباط حرمت خود و پیشرفت تحصیلی دو طرفه باشد. یعنی از طرفی داشتن حرمت خود موجب پیشرفت تحصیلی می‌شود، زیرا باور داشتن خود و برداشت مثبت از خویشن بر یادگیری و انگیزه برای تحصیل اثر می‌گذارد و سبب موفقیت تحصیلی می‌شود. از طرف دیگر موفقیت‌های تحصیلی موجب ارتقای حرمت خود می‌شود.

وجود همبستگی منفی معنادار بین حرمت خود و احساس تنها‌بی در این تحقیق با یافته‌های مک وایتر و همکاران (۲۰۰۲)، چانی (۲۰۰۸)، هرمان (۲۰۰۱)، مکوایتر (۱۹۹۷) همخوانی دارد. پالوتزین و الیسون^{۱۵} (۱۹۸۲) دریافتند که نمره‌های تنها‌بی به طور قوی با احساس بی ارزشی و طرد مرتبط است (به نقل از داورپناه، ۱۳۷۳) در افرادی که برای خود به صورت مشروط ارزش قابل می‌شوند و حالت تحریرآمیزی نسبت به خود دارند نیاز به وابستگی عاطفی به جانب گروه متمایل می‌شود و در صورتی که آنان از جانب گروه یا دیگران احساس مورد توجه بودن یا تحسین نکنند، دچار احساس تنها‌بی می‌شوند و در واقع زیر بنای این احساس تحریر نفس، نفرت از خویش و بی ارزش شماری خویش است. در نتیجه نارزندۀ سازی خود روابط

اجتماعی را به صورت منفی تحت تأثیر قرار می‌دهد و به تبع آن شخص دچار انزوا و تنها بی می‌شود. بدین ترتیب با توجه به این که تنها بی به عنوان نشانگر مهم نقص در روابط اجتماعی به شمار می‌آید (کاسیپو^۱ و همکاران، ۲۰۰۰؛ چیپور^۲، ۲۰۰۱) می‌توان گفت دانش آموزان دارای حرمت خود پایین کمک خواهی را تهدیدی به توانایی خود در ک می‌کنند که این تهدید بر برداشت آنان از خودشان تأثیر گذاشته و باعث می‌شود از کمک گرفتن به هنگام نیاز اجتناب کنند. آنها کمک خواهی را به کمبود توانایی نسبت می‌دهند که این استاد بر ارزیابی فرد از خودشان تأثیر می‌گذارد. طبق فرضیه آسیب‌پذیری دانش آموزانی که از حرمت خود پایین تری برخوردارند به هنگام نیاز کمتر کمک می‌گیرند. نتایج حیبی کلیبر و سرمد (۱۳۸۵) نیز این مساله را مورد تأیید قرار داده است. بر این اساس شاید بتوان گفت اجتناب از رفتارهای کمک خواهی در حیطه‌های گوناگون به خصوص تحصیل باعث انزوا، ضعف تحصیلی و در نتیجه احساس تنها بی شود و متعاقباً مشکلات روانی دیگری را در پی دارد.

یافته دیگر پژوهش حاضر این بود که آشکار شد از بین مؤلفه‌های احساس تنها بی، احساس تنها بی ناشی از خانواده و نشانه‌های عاطفی احساس تنها بی نقش معنی داری در پیش‌بینی پیشرفت تحصیلی دارند. این یافته با سایر تحقیقات انجام شده همسو است (روتنبرگ، ۱۹۹۹؛ روتنبرگ و موریسن، ۱۹۹۳؛ دمیر و تاران، ۲۰۰۱؛ آشر و پاکویت، ۲۰۰۳). تحقیق دهشیری و همکاران (۱۳۸۶) نیز نشان داد که احساس تنها بی بالا با پیشرفت تحصیلی ضعیف‌تر و احساس تنها بی پایین با سطح تحصیلی بالاتر مرتبط است. به دلیل اینکه احساس تنها بی شاخص مشخصی از ادراکات دانش آموزان از آشتفتگی و نارضایتی در گروه همسالان محسوب می‌شود، این احتمال وجود دارد که این احساسات ممکن است مستقیم یا غیرمستقیم با توانایی اثربخش در برنامه‌های تحصیلی تداخل ایجاد کند در نتیجه ممکن است به قدری با این احساسات تنها بی مشغولیت فکری داشته باشند که حتی قادر به تمرکز بر انجام تکالیف حیطه

---

1. Cacippo
2. Chipuer

تحصیلی خود نباشند. عامل مهم دیگر در این مورد احساس رضایت‌مندی از روابط با سایر همسالان است. افرادی که احساس تنهایی می‌کنند از روابط اجتماعی خود با همسالان رضایت‌مندی ندارند. این احساس تنهایی و نارضایتی اجتماعی ممکن است در ابتدا با پیشرفت تحصیلی تداخل کند و به تدریج باعث کناره‌گیری و ترک تحصیل می‌شود. نقص در مهارت‌های اجتماعی نیز عامل میانجی گر مهم دیگر محسوب می‌شود، بدین صورت که افراد تنها به دلیل نقایص مهارت‌های اجتماعی ممکن است ایجاد و حفظ روابط رضایت‌مند را مشکل یابند و بنابراین ممکن است فرصت‌های یادگیری دو طرفه را به تدریج از دست بدهند و در حیطه‌های تحصیلی عملکرد خوبی نداشته باشند. از طرف دیگر خانواده به عنوان نهاد اولیه نقش مهمی در تربیت فرزندان دارد به طوری که اگر سبک فرزند پروری مناسب در خانواده حاکم باشد و فرد از طرف خانواده مورد حمایت و پذیرش قرار گیرد احساس انزوا نخواهد کرد و همین تأیید و پذیرش از طرف خانواده در حرمت خود نقش بسیار مهمی دارد. اما اگر فرد از طرف خانواده مورد پذیرش قرار نگیرد و از طرف دوستان نیز طرد شود هر دو نوع حمایت را از دست می‌دهد در نتیجه احساس تنهایی بر وی غلبه می‌کند.

در پژوهش حاضر مشخص شد که بین دختران و پسران از لحاظ احساس تنهایی تفاوت معنی داری وجود دارد. و میانگین احساس تنهایی به صورت کلی و نشانه‌های عاطفی تنهایی دختران بیشتر از پسران است. در تحقیق کالیوپوسکا و لای تین¹ (۱۹۹۱) نیز احساس تنهایی در زنان به طور معناداری بیشتر از مردان بود (به نقل از کاسیپو، ۲۰۰۵). نتایج تحقیقات انجام شده بوریز و پرلمان (۱۹۸۵) نشان داد که زنان در مقایسه با مردان با احتمال بیشتری بیان می‌کنند که تنها هستند. بوریز و پرلمان (۱۹۸۵) متوجه شدند در مطالعاتی که از ابزارهای سنجش تنهایی خود برچسب زنی استفاده می‌کنند (مقیاس‌هایی که افراد به جملاتی از قبیل من شخصی تنها هستم پاسخ می‌دهند) زنان خودشان را تنها تراز مردان معرفی می‌کنند. با وجود این زمانی که از مقیاس‌های تنهایی استفاده شود که شامل کلمه تنها نیست یا لازم نیست که افراد خودشان را به

1. Kalliopuska & Laitinen

عنوان فردی تنها بر چسب بزند تفاوت‌های جنسیتی خیلی کم می‌شود. این یافته‌ها نشان می‌دهد که برتری زنان در نمرات تنهایی ممکن است ناشی از شیوه اندازه‌گیری تنهایی باشد (هنریچ و گالونی، ۲۰۰۶). از طرف دیگر شاید بتوان گفت با توجه به این که روابط بین فردی و حمایت اجتماعی برای زنان از اهمیتی خاص برخوردار است، هنگامی که نقصان در روابط اجتماعی و حمایت اجتماعی به وجود آید. زنان سریع‌تر تحت تأثیر قرار می‌گیرند و در نتیجه احساس انزوا و تنهایی می‌کنند.

یافته‌های پژوهش حاضر حاکی از آن است که با توجه به اهمیت دوره نوجوانی و تأثیر عمیق ویژگی دیرپای شخصیت- حرمت خود- در سازش یافته‌گی عاطفی و اجتماعی، پیشگیری و کاهش پیامدهای آسیب‌زا و شدید احساس تنهایی، مداخله و آموزش مهارت‌های بین فردی و تقویت حرمت خود امری ضروری تلقی می‌شود. بدین ترتیب این یافته‌ها بیانگر نقش و اهمیت نیازهای حرمت خود به عنوان مسیری بالقوه در کمک به دانش آموزان برای مقابله با تجرب تنهایی اجتماعی و عاطفی است و آموزش در جهت افزایش حرمت خود و در نتیجه تسکین و کاهش احساس تنهایی و به تبع آن سازش یافته‌گی بهتر باید تمرکز کلیدی مهمی برای سازمان‌های بهداشت روانی، مشاوران و متخصصان بالینی باشد.

منابع فارسی

- پوپ، الیس؛ مک هال، موژان و کرای هد، ادوارد. (۱۳۷۳). *افزایش احترام به خود در کودکان و نوجوانان*. ترجمه پریسا تجلی. تهران: انتشارات رشد.
- ترقی جاه، عذرای. (۱۳۸۶). بررسی تأثیر آموزش مهارت‌های زندگی بر عزت نفس دانشجویان. *مجموعه مقالات چهارمین سمینار بهداشت روانی دانشجویان*.
- حسینی، محمدعلی؛ دژکام، محمود و میرلاشاری زیلا. (۱۳۸۶). همبستگی عزت نفس و پیشرفت تحصیلی در دانشجویان توان بخشی دانشگاه علوم بهزیستی و توان بخشی تهران. *محله ایرانی آموزش در علوم پژوهشی*، ۱(۷) صص ۱۴۲-۱۳۷.

نقش حرمت خود و مؤلفه‌های تنها‌بی در پیش‌بینی پیشرفت... □□□□□

حبيبي کلير، رامين و سرمد، زهره. (۱۳۸۵). نقش عزت نفس در رفتار کمک خواهی و فعالیت‌های مرتبط با پیشرفت تحصیلی نوجوانان شهر تبریز. *فصلنامه علمی پژوهشی دانشگاه تبریز*، سال اول، شماره ۱، صص ۷۸-۴۹.

داورپناه، فروزنده. (۱۳۷۳). هنگاریابی نسخه تجدیدنظر شدۀ مقیاس احساس تنها‌بی *UCLA* برای دختران ۱۲ تا ۱۶ ساله در تهران. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده روان‌شناسی و علوم تربیتی . دانشگاه علامه طباطبائی.

دهشیری، غلامرضا؛ نجفی، محمود؛ برجعلی، احمد و شیخی، منصوره.(زیر چاپ). مقایسه سلامت روانی و پیشرفت تحصیلی دانشجویان بر حسب میزان احساس تنها‌بی، مجله روان‌شناسی.

دهشیری، غلامرضا؛ برجعلی، احمد؛ شیخی، منصوره؛ حبیبی، مجتبی.(زیر چاپ). ساخت و اعتباریابی مقیاس احساس تنها‌بی در بین دانشجویان دانشگاه‌های تهران. مجله روان‌شناسی: سليمي، سيد حسن. (۱۳۷۶). بررسی عزت نفس در نوجوانان دارای مشکلات رفتاری، مجله روان‌شناسی، سال اول شماره ۲.

شريفي در آمدی، پرويز. (۱۳۸۴). تأثير آموزش سبك حل مساله بر میزان عزت نفس دانش آموزان ۱۲ تا ۱۳ ساله دارای مشکلات رفتاری ارتباطی در دوره راهنمایی تحصیلی. *فصلنامه نوآوری‌های آموزشی*، شماره ۱۴. صص ۶۳-۳۹.

غباری بناب، باقر و حجازی، مسعود. (۱۳۸۶). رابطه جرات ورزی و عزت نفس با پیشرفت تحصیلی در دانش آموزان تیزهوش و عادی. پژوهش در حیطه کودکان استثنایی، ۳۷ پیاپی ۲۵. .۲۹۹-۳۱۶.

لينفيلد، گ. (۱۳۸۵). *عزت نفس*، ترجمه زهره صيادپور، تهران : نشر طراوت(تاریخ انتشار به زبان اصلی (۱۹۹۹).

چکیده انگلیسی

- Alves-Martins M, Peixoto F, Gouveia-Pereira M, Amaral V, Pedro I.(2002). Self-esteem and academic achievement among adolescents. *Educational psychology* , 22(1): 51-62.
- Asher, S. R., & Paquette, J. A. (2003). Loneliness and Peer relations in childhood. *Current Directions in psychological Science*, 12, 75-78.
- Augelli, A.R.,Grossman, A.H., Hersh berger,S.L., Connell, T.S.(2001).aspects of mental health among older lesbian, gay and bisexual adults.*aging and mental health*.vol 5(2):149-158.
- Bagley,C.,Mallick,K.(2001).normative data and mental health construct validity for the Rosenberg self esteem scale in british adolescents. *International journal of adolescence and youth*.vol9(2-3):117-126.
- Brage, D., Meredith, W. &Woodward, J. (1993)Correlates of loneliness among Midwestern adolescents, *Adolescence* , 28, pp. 685–693.
- Brown, J. D., Dutton, K. A., & Cook, K. E. (2001). From the top down: Self-esteem and self-evaluation. *Cognition & Emotion*, 15 (5), 615–631.
- Chaney,M.P.(2008). Muscle Dysmorphia, Self-esteem, and Loneliness among Gay and Bisexual Men. *International Journal of Men's Health*, Vol 7 (2) PP. 157-170.
- Cacioppo, J. T., Ernest, J. M., Burleson, M. H., McClintook, M. K., Malarkey, W. B., Hawkley, L. C. et al. (2000). Lonely traits and concomitant Physiological Processes: The MacArthur social neuroscience. Studies. *International journal of Psychophysiology*. 35, 143-154.
- Chipuer, H. M. (2001). Dyadic attachments and community connectdness: Links with youths, loneliness experiences. *Journal of Community Psychology*, 29. 429-446.
- Culb, A.M., Clyman, M.M. & Culb, R.E. (1995) Adolescent depressed mood, reports of suicide attempts, and asking for help, *Adolescence*, 30, pp. 827–837
- Demir, A & Tarhan. N. (2001). Loneliness and social dissatisfaction in Turkish adolescent. *The journal of psychology*. 135(1), 113-123.
- Gerrad,M., Gibbons,f.x.,Rris- Bergan,M.,Russel,D.W.(200). Self esteem, self servingcognitions and health risk behavior. *Journal of personality*. Vol68(6):1177-1201.
- Haines, D. A., Scalise, J. J., & Ginter, E. J. (1993). Relationship of loneliness and its affective elements to self-esteem. *Psychological Reports*, 73, 479-482. ,
- Henrich, L. M & Gullone, E. (2006). The clinical significance of loneliness: A literature review. *Clinical Psychology Review*. 26. 695-718.
- Hermann,K.S.(2005). The influence of social self- efficacy,self esteem, and personality differenceson loneliness and depressoion.Dissertation ,The Ohio State University.
- Jackson, J., & Cochran, S. D. (1991). Loneliness and psychological distress. *Journal of Psychology*, 125, 257-262.
- Koenig, L. J., Isaacs, A. M., & Schwartz, J. A. J. (1994). Sex differences in adolescent depression and loneliness: Why are boys lonelier in girls are more depressed? *Journal of Research in Personality*, 28, 27-43.

- Kalliopuska, M., & Laitinen, M. (1991). Loneliness related to self- concept. *Psychological Reports*, 69, 27-34.
- Levitt,M.J., Guacci-Franco, N.,Levitt, J.L. (1994)Social support and achievement in childhood and early adolescence: a multicultural study, *Journal of Applied Developmental Psychology*, 15, pp. 207-222.
- McWhirter, B. T. (1997). Loneliness, learned resourcefulness, and self-esteem in college students. *Journal of Counseling and Development*, 75, 460-469.
- McWhirter, B. T.,Trica M. Besett,A., Jarrett. H & Irit.G.(2002). Loneliness in High Risk Adolescents: The Role of Coping, Self-Esteem, and Empathy. *Journal of Youth Studies*, Vol. 5(1)PP,69-84.
- Michela, J. L., Peplau, L. A., & Weeks, D. G. (1982). Perceived dimensions of attribution for loneliness. *Journal of Personality and Social Psychology*. 43, 929-936.
- Messer,S.,B.(2000).empirically supported treatments.In Slife, B.B etal(2001),clinical Issues in psychothpy.sage publications.pp.3-19.
- Moore, M & et al. (2004). The effect of loneliness: a review of the literature. *Comprehensive Psychiatry*. 27, 351-363.
- Patterson, G.R., DeBarryshe, B.D. & Ramsey, E. (1989) A developmental perspective on antisocial behavior, *American Psychologist*, 44(2), pp. 329-335.
- Pretty, G.M., Andrewes, L. & Collett, C. (1994) Exploring adolescence sense of community and its relationship to loneliness, *Journal of Community Psychology*, 22, pp. 346-358.
- Rotenberg, K. J. (1999). Childhood and adolescent loneliness: An Introduction. In K. J. Rotenberg & S. Hymel (Eds), loneliness in childhood and adolescence (pp30-8). Cambridge, England: Cambridge university press.
- Rotenberg, K. J., & Morrisson, J. (1993). Loneliness and college achievement: Do loneliness scale scores predict college drop-out? *Psychological Reports*, 73, 1283-1288.
- Tafarodi RW, Sawan WB. Two dimensional self-esteem: theory and measurement. *Personality and Individual Differences* 2001; 31: 653-73.